

Holló-Szabó Szilvia[♦]

Nép nélküli földet a föld nélküli népnek¹

A két állam megoldás története és aktualitásai

DOI 10.17047/HADTUD.2025.35.E.182

1948. május 14-én Dávid Ben-Gurion Izrael miniszterelnöke kihirdette Izrael Állam megalakulását. Mindössze három évvel a nácizmus bukását és mintegy 6 millió zsidó meggyilkolását követően a zsidók végre önálló állammal rendelkeznek, adottá vált a hön áhított lehetőség őseik földjén történő biztonságos letelepedéshez. A történetnek azonban egy másik oldala is van. A palesztin területen élő araboknak Izrael állam megalakulásának napja a NAKBA – arab nyelven: katasztrófa. Ami ezután következik, az minden idők egyik legreménytelenebb és legvéresebb konfliktusa, mely mind a mai napig megoldatlan. Az Izrael által területfoglaló akciónak azonosított mozgalom során kirobbanó harcok elől menekülve, vagy a cionisták által otthonukból kiűzve több mint 700 000 palesztin hagyta el a területet, abban a reményben, hogy száműzetésük csak egy időre szól. A konfliktust ezek a menekültek teszik még kritikusabbá, ők ugyanis azóta keresik a lehetőséget az egykor Palesztina által nyújtott otthonaikba való visszatérésre. Abba a Palesztinába, amit most Izraelnek hívnak. Háború, rejtett hadsereg, terrorizmus, népfelkelés és elnyomás, öngyilkos merényletek és megtorlás, valamint fokozatosan halványuló remény a békére. A harc az ősi földért, amit a palesztinok és a zsidók is maguknak követelnek különböző intenzitással, de több mint hatvan éve tart.²

KULCSSZAVAK: Izraeli–palesztin konfliktus, két állam megoldás, Hamász, békefolyamat, terrorizmus

May a people without a land have a land without a people *The History and Current Issues of Two-state Solution*

On 14th May 1948, David Ben-Gurion proclaimed the creation of the State of Israel in Tel Aviv. The Jewish people finally have a country. Merely three years after the fall of Nazism and the massacre of six million of them, Jews can settle in the land of their ancestors. For the Arabs who live on the same land in Palestine, that day is that of the Nakba, the disaster. Fleeing the fighting or driven out by the Zionist army, more than 700,000 Palestinians left the country, hoping that they were only leaving for a while. However, these refugees will soon become a people in exile, which seeks by all means to return to the country they call Palestine and that others call Israel. War, underground army, terrorism, popular revolt and repression, suicide attacks and reprisal, and sometimes hope of peace follow. The fight for this same land claimed by two peoples has continued unabated for 60 years.

KEYWORDS: Israel-Palestine conflict, two-states solution, Hamas, peace process, terrorism

1. A két állam megoldás alapjai

A palesztin-izraeli konfliktusról nehéz pártatlanul, elfogultság nélkül nyilatkozni. A konfliktusról szóló hírek sokszor csak a felszínen zajló eseményekről számolnak be, figyelmen kívül hagyva annak mély és szövevényes indítékait. Írásomban kísérletet teszek a téma több irányból történő megközelítésére. A palesztin-izraeli konfliktus az egyik

[♦] Honvédelmi Minisztérium, alezredes, osztályvezető, – Ministry of Defence of Hungary, lieutenant colonel; department head; holloszabo.szilvia@hm.gov.hu; <https://orcid.org/0009-0005-0855-0490>

¹ Zsidó cionista mozgalom jelmondata 1843-ból.

² Izrael – Palesztina, 60 éves konfliktusok.

legérzékenyebb téma a Közel-Keleten. Ennek oka elsősorban a vallási háttér, másodsorban Izrael az Egyesült Államok stratégiai szövetségese, továbbá, hogy a palesztinoktól megtagadják saját földjük használatát. A palesztin-izraeli konfliktus több vitás kérdés eredője, így megoldása segítené a régió stabilitásának elérését.³ A konfliktust, melyet két párhuzamos történelmi tény jellemez, izraeli részről a dicsőséges országépítés, egy új nemzet alakulása és az ehhez vezető folyamat, palesztin oldalról a szülőföld lassú elvesztése feloldhatatlan ellentétet hordoz.

2023. október 7. a palesztin politikai – és többek szerint – terror szervezet a Hamász Izrael ellen indított támadása véres mérföldkő a palesztin-izraeli konfliktus történelmében. Tény, hogy az ellenségeskedés egyik legsúlyosabb, rövid időn belül legtöbb áldozattal járó támadása újra ráirányította a fókusz a hosszú idő óta megoldatlan palesztin rendezés kérdésére.

A történet kezdete a bibliai időkig nyúlik vissza. A békés együttélésről már akkor sem igazán lehetett beszélni, az Exodus, az Isten által kiválasztott nép megpróbáltatásai az egész Ószövetséget átszövik. Az Ígért Földje, ahogy a Bibliában szerepel, a zsidó népnek ítéltetett, ehhez a mai napig sokan térnek vissza hiteles igazolást találva az ősi szent írásban. Ez az érvelés azonban csak a zsidók részéről állja meg a helyét. A palesztinok máshogy gondolják.

Izrael egy feltételes palesztin állam határain belül él. A konfliktusra adható válasz régóta körvonalazódik, de egyre nagyobb bizonytalanság övezi. A Hamász támadása után a Gázai övezetben eszkalálódó háború miatt a palesztin állam kérdése a két állam megoldásra terelte a figyelmet. A tartós béke az izraeli-palesztin konfliktusban csak a két állam megoldás árán érhető el. A jövő, melyben a két állam békében és biztonságban egymás mellett él, a két állami megoldás, melyet az érintett vezetők gyakran eszközként használnak, ezáltal kibújva a békefolyamat előmozdításának felelőssége alól.

A két állami megoldás arról a döntésről szól, hogy a kérdéses terület hogyan van felosztva, ki él ott és ki ellenőrzi azt. Most azt gondolhatnánk, hogy ez egy egyszerű kettészakadást szentesítő megállapodás lenne az izraeliek és a palesztinok között, ez azonban korántsem igaz. A kérdéses területen van Izrael, van egy palesztin terület izraeli katonai megszállás alatt, van a Gázai övezet és van Ciszjordánia. Ez utóbbi adja a legtöbb feladatot az államhatárok meghúzásán gondolkodóknak. Ciszjordánia területén ugyanis az elmúlt évtizedekben izraeli telepések a nemzetközi jog által el nem fogadott módon építkeznek, elfoglalva lassan az összes stratégiai fontos magaslatot, hegyet. Mostanra több, mint 700 000 izraeli telepés él a ciszjordániai palesztin területen, ami a terület szinte teljes elfoglalásához vezet.

Ha a két állam kérdése egy határvonal húzásának a kérdése lenne azt már régen megrajzolták volna. A probléma azonban nem a határról szól, hanem az egyének jogairól és a történelemről.⁴

³ Kis-Benedek 2016, 163.

⁴ Is a two-state solution for Israel and Palestine possible? Al Jazeera 2024.

2. A konfliktus modernkori eredete és története

A két állam megoldás keretét kínálja az izraeli palesztin konfliktus rendezéséhez két állam alapításával: Izraelével a zsidóknak és Palesztinával a palesztinoknak. 1993-ban született meg egy megállapodás az izraeli kormány és a Palesztin Felszabadítási Szervezet⁵ (a továbbiakban: PFSZ) között, ami az Oslói Megállapodás⁶ részeként a két állami megoldás alkalmazásának tervét tartalmazta, mely végül a Palesztin Szövetség megalakulásához vezetett.

1. ábra

*Izrael, Ciszjordánia és a Gázai övezet az 1967-es határok előtt*⁷

(Forrás: Two-state solution Israeli-Palestinian history Encyclopaedia Britannica 2025.)

Az 1. ábra térképe Izraelt mutatja, Ciszjordániát és a Gázai övezetet az 1967-es határok előtt. A két állam megoldáshoz egy olyan erős konszenzus kell, amely elfogadható a nemzetközi közösség részéről, bár az egy állam szerkezet – melyben Izrael és Palesztina egy közös területen osztozna, izraeli és palesztin polgárai jogainak biztosítása mellett – gyakran jelenik meg alternatívaként.

A két állam megoldást egy sor történelmi esemény előzte meg. A palesztin régióért több ezer éve folytatnak harcokat ősi királyságok és birodalmak. A történelmi újkorban Palesztina az Oszmán Birodalom része volt, majd a britek szerezték meg az ellenőrzést az első

⁵ Palestinian Liberation Organisation – PLO.

⁶ The Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements 2001.

⁷ Two-state solution Israeli-Palestinian history Encyclopaedia Britannica 2025.

világháború alatt, a terület később Brit Mandátum Palesztinaként vált ismertté. A népesség 78%-a muszlim, 11%-a zsidó és 10% keresztény volt az 1922-es népszámlálás szerint.⁸

2.1. *A palesztin-izraeli helyzet az első világháború idején*

A független Palesztin Állammal kapcsolatos zsidó és palesztin elvárások az I. világháborúig vezethetőek vissza, ahogy Nagy-Britannia megkísérelte a Palesztin állam támogatását az Oszmán Birodalom és a központi hatalmak ellen. Az Oszmán Birodalom összeomlása után a zsidók és az arabok egyaránt követelték önrendelkezésüket a történelmi Palesztinában.⁹

Palesztina az Oszmán Birodalom része volt 1920-ig, elmaradott terület, kiépített kereskedelmi útvonalak és városhálózat nélkül, a nagyobb városok kb. 10–20 000 fős lakossággal rendelkeztek, akik főként mezőgazdaságból éltek rendkívüli szegénységben. 1882-ben a teljes népesség kb. 300 000 fő volt, ebből 24 000 fő az ún. első telepes zsidó. A lakosság legfőbb részét a nem zsidó vallású lakosság adta. Ekkor még nem alakult ki a modern kori palesztin-zsidó konfliktus, itt még minden lakos az Oszmán Birodalomhoz tartozott, betagozódva.

A konfliktus a zsidó bevándorlásokkal indult: a 19. század második felétől kezdődően, amikor viszonylag nagy számban érkeztek zsidó vallásúak a térségbe. A bevándorló zsidók első sorban Kelet-Európából – a mai Belorusszia, Lengyelország, Oroszországi Föderáció, Ukrajna és Litvánia területéről – érkeztek Palesztinába. A probléma azonban először a Kelet-Európában élők esetében jelentkezett, ahol a nehéz életkörülmények egyfajta egyházi-gazdasági zsidóellenességet tápláltak, ami politikai rasszista antiszemitizmusba váltott át. Az 1880-as évek óta megszorodtak a pogromok, a cári Oroszországból közel kétmillió fős menekülthullám indult meg, aminek elsődleges célja akkor még nem is Palesztina, hanem az Egyesült Államok volt. A 19. századi európai nacionalizmus megerősödése teremtette meg a zsidó nemzeti gondolat – a cionizmus – alapját is, melynek vezető alakja a Magyarországon született Herzl Tivadar egy zsidó állam felépítését tűzte ki célul. A helyszín ekkor még kérdéses volt, több terv is született. A lehetséges helyszínek között szóba került Argentína és Uganda is, a zsidó hagyomány- és történelemszemlélet középpontjában azonban akkoriban is Palesztina állt.¹⁰

A helyszín kiválasztásánál döntő tényező volt a kérdéshez való hozzáállás az európai nagyhatalmak részéről. A palesztin területek zsidók általi elfoglalását egyrészt azért támogatták az európai kontinensről, mert az egyébként is kielezett gazdasági és politikai helyzetben üdvös volt minden olyan elképzelés, ami Európa határain kívül teremtené új államot a sokak szerint megosztó és üldözött népek.

2.1.1. *Bevándorlási hullámok*

Ezzel párhuzamosan a Kelet-Európából menekülő – és Jemenből érkező – zsidók az Egyesült Államok helyett fokozatosan Palesztinába vándoroltak, 20–40 000 fős tömegek érkeztek a

⁸ Is a two-state solution for Israel and Palestine possible? Al Jazeera 2024.

⁹ Two-state solution Israeli-Palestinian history. *Encyclopaedia Britannica* 2025.

¹⁰ Dobos 2024.

térségbe. A bevándorlókat számos probléma fogadta: merőben más éghajlat, a mezőgazdaságba be nem vont területek mocsarasak voltak, terjedt a malária, az ott élő arabok idegenként fogadták őket. Ennek ellenére megindult a földterületek megvásárlása, amely következtében összefüggő zsidó területek jöttek létre. A területek kialakításához az európai zsidó mágánások – többek között Rothschild is – jelentős pénzüsszeggel járultak hozzá, megteremtve az ún. Zsidó Földalapot.¹¹

A második bevándorlási hullám 1904–1914 között zajlott. Ezt követően számos egyezmény és határozat született a palesztin területtel kapcsolatban. Az 1915–1916-os Husszein–McMahon levélváltás során a britek támogatásukról biztosították az arabokat függetlenségi harcukhoz cserébe az arab közreműködésért az Oszmán Birodalom ellen. Az egyeztetés során a nem vitatott határok alá tartozó, főleg arab lakosságú terület arab uralom alatti kiterjesztését tárgyalták, azonban ennek konkrét megvitatása és eredményének összegzése elmaradt. Az 1916-os Sykes–Picot-egyezmény¹² a terület különböző érdekszférákra történő felosztásáról döntött Nagy-Britannia és Franciaország között. A történet szempontjából azonban az 1917-es Balfour-deklaráció¹³ a legfontosabb, melyben a britek már a zsidó népnek nyújtandó támogatásról határoztak az izraeli nemzet otthonának létrehozásához Palesztinában. A nyilatkozat azonban nyitva hagyta az államiság kérdését, nem tisztázta, hogy a Palesztinában felállítandó zsidó állam, vagy autonóm terület, vagy gyarmat lesz-e.

Az első világháború után 1920–1948 között Palesztina Brit Mandátum területté vált. A mandátum alapja ebben az esetben is az, hogy a gazdaságilag és politikailag fejlett birodalom kormányzásával segítse az elmaradott régiót, jólétet teremtsen és felkészítsen az önálló államiságra. A zsidók bevándorlásával a terület fejlődésnek indult, ezt azonban az ott lakó arab lakosság nem így élte meg, a betelepedés fenyegetést jelentett, a tradicionális kultúra megváltozását, egyfajta európai kolonizáció képét vetítve előre.

A feszültség a palesztin őslakosok és a Nagy-Britannia irányította gyorsuló migrációs hullám kapcsán Palesztinába érkező zsidók között az idő múlásával még inkább kiéleződött. Az arabok a zsidók bevándorlását és földvásárlásainak korlátozását, kézbe tartását követelték. A fentiek következtében Palesztinában a két világháború között egyfajta párhuzamos társadalom, két teljesen különálló közösség alakult ki, jelentős különbségekkel mentalitásban, életmódban és történelmi háttérben egyaránt. A zsidó közösségen belül is akadtak eltérések, más és más vallási meggyőződés jellemezte őket és a bevándorlás kiváltó okai is különbözőek voltak. Az arab és zsidó közösségek nem vegyültek, külön lakónegyedeket hoztak létre, külön gazdaság alakult, a zsidók *kibucokba* – mezőgazdasági vagyonszövetkezetekbe – tömörültek. Ekkor kezdett el jelentősen hangsúlyossá válni a földtulajdon kérdése, több zsidó politikai párt, cionista árnyékkormány, szakszervezet alakult – ami a külföldi hatalmakkal való tárgyalást teszi könnyebbé – továbbá ebben az időszakban alapították a főbb zsidó oktatási intézményeket is.

¹¹ Dobos 2024.

¹² Sykes-Picot agreement 2001.

¹³ Balfour Declaration 1917.

2.2. *A konfliktus kiszélesedése – az első megoldási kísérletek*

A 20. század elején véres összecsapások jelzik a térségben kialakult helyzet súlyosságát. Az 1920-ban Nabi Múszában kitört felkelés 9 áldozatot követelt, az 1921-es jeruzsálemi felkeléssorozat során 60-an vesztették életüket, 180-an megsebesültek. 1929-ben indult Arab felkelés Jeruzsálemben, Hebronban és Cfátban összesen 249 áldozattal járt, majd 1936–1939 között kitört a Nagy Arab felkelés, melynek egyik fő alakjának – Izz ad-Din al-Kasszám sejknek – nevét a Hamász fegyveres szárnya viseli.¹⁴

A britek kezéből egyre inkább kicsúszott az irányítás, az európai politikai helyzet – a náci Németország felemelkedése – teljes figyelmet kívánt. A palesztin helyzetet egy 1937-ben a térségbe kiküldött Peel bizottság arabok és a zsidók közötti állam elkülönítését célul kitűző felosztási javaslata próbálta megoldani, mely azonban kudarcra jutott.

1939-ben a Macdonald féle Fehér Könyv¹⁵ a zsidó bevándorlás korlátozására tett javaslatot évi 5 000 főben maximalizálva a legálisan beérkezők létszámát. A Fehér Könyvben a földvásárlást is korlátozták. Az időzítés azonban szerencsétlenül alakult: a Fehér Könyvvel egyidőben született meg a második világháború kirobbanásával, ami a zsidók rendszerszerű üldözéséhez és végső soron a Holokauszhoz vezetett. A zsidók számára így semmilyen más lehetőség nem maradt, csak menekülni Európából Palesztinába.

Egy szélsőséges nézőpont szerint – melyre a zsidó telepesek előszeretettel hivatkoznak – Palesztina nem más, mint a náci propaganda taktikájának egyik eredménye.¹⁶ Bizonyítékként Hádzs Amin al-Husszejnit hozzák fel, aki az arab–palesztin mozgalom atyjaként, jeruzsálemi főmuftiként a Nagy Arab felkelés egyik főszereplője és nem utolsósorban a később Oslóban tárgyaló palesztin vezető Jasszer Arafat nagybátyja volt. Az 1936–1939 zsidó földvásárlások visszaszorítására tett kísérletei során al-Husszejni fokozatos kapcsolatépítést kezdeményezett a náci Németország vezetőjével, Adolf Hitlerrel. Később – hazájából menekülni kényszerült – Németországban talált menedékre és talán nem véletlen, hogy a zsidó deportálások fő szervezőjeként elhíresült Otto Adolf Eichmann közeli barátja lett.

A konfliktusok sorában a következő a Fehér Könyv miatt a helyi zsidó közösségek és a britek között eszkalálódott, amikor Dávid Ben-Gúrion a Fehér Könyv és Hitler elleni harcra szólított fel. A bevándorlás felgyorsult (az 5000 fő felett illegális módon). A britek ellen pedig a fegyveres harcok folytatódtak, megalakult az Irgun és a Lechi zsidó terrorszervezet, amelyek az 1946. évi brit katonai főhadiszállás – a jeruzsálemi King David Hotel – felrobbantásáért is felelőssé tehető. Ezzel egyidőben zsidó részről a nagyhatalmi kapcsolatkeresés fókuszba az Amerikai Egyesült Államok felé fordult.¹⁷ Ennek megfelelően tehát a hidegháború időszakát Izrael részéről az Egyesült Államok támogatása jellemezte, melynek ellentételezéséként a Szovjetunió az arab államok mellé állt.¹⁸

¹⁴ Dobos 2024.

¹⁵ British White Paper of 1939 on Palestine 2014.

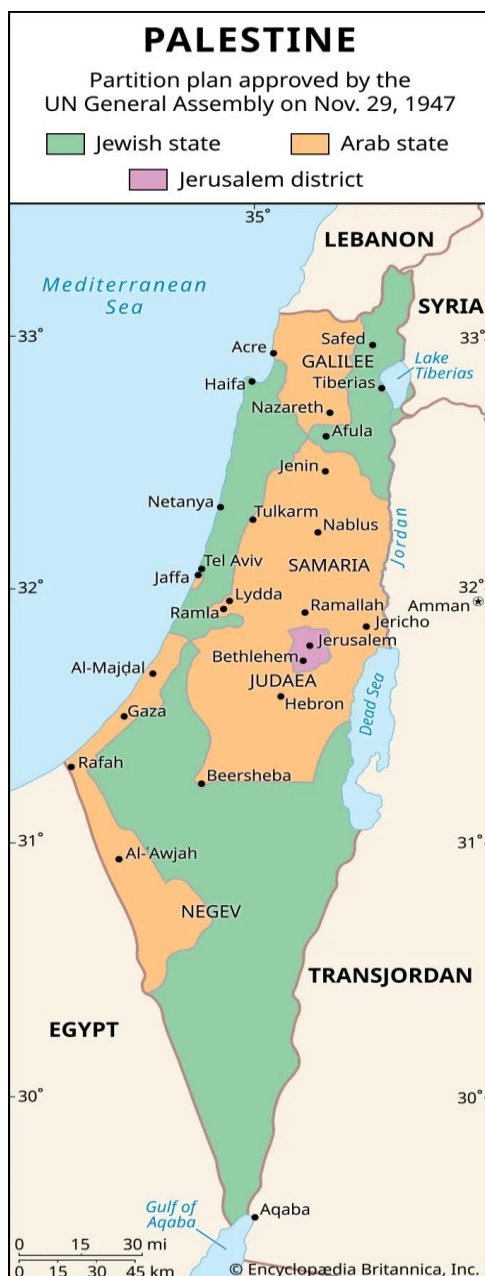
¹⁶ Enarson 2024.

¹⁷ Dobos 2024.

¹⁸ Isaszegi (2015), 151.

2.2.1. Az ENSZ felosztási terve

1947-ben Nagy-Britannia már készült visszavonulni a régióból és megkezdődött a palesztin terület Egyesült Nemzetek Szervezetének (a továbbiakban: ENSZ) történő átadása, mely egy újabb bizottság – ezúttal az ENSZ által delegált vizsgálók – érkezésével is együtt járt. Az ENSZ egy még a brit kormányzás idejéből származó felosztási terv mentén elfogadta a Palesztinát egy izraeli államra és egy arab államra felosztó határozatot (ENSZ 181-es határozata¹⁹). Az 1947. november 29-én elfogadott tervet a 2. ábra mutatja be.

2. ábra

Az ENSZ 1947. évi felosztási terve Izraelre és Palesztinára

(zöld=Zsidó állam, sárga=Arab állam, lila=Jeruzsálem terület)

(Forrás: Two-state solution Israeli-Palestinian history. *Encyclopaedia Britannica* 2025.)

¹⁹ Resolution 181 (II). Future government of Palestine 1947.

A határozat azonban nem tisztázta a végrehajtást és azt a kérdést sem, hogy ki fogja a nyilvánvalóan felmerülő konfliktusokat felvállalni. A határozat így polgárháborús helyzetet teremtett: az 1947–1948-as időszakban. Újabb lázongások robbantak ki: a haifai városháza felrobbantása és a Deir Jászín palesztin falu lemészárlása jelentős mérföldkő a konfliktus történetében. A palesztin lakosság fokozatosan elkezdett menekülni a területről. A határozat után megindultak a pogromok a zsidó lakosság ellen nemcsak a palesztin területen, hanem a környező államokban egyaránt. Ennek következtében közel 1 millió Egyiptomban, Jemenben, Irakban és Szíriában tradicionális zsidó közösségekben élő zsidó hagyta el lakóhelyét, a célállomásuk pedig Izrael.

Az európai nagyhatalmak egyértelmű támogatásukról biztosították Izrael állam megalakulását. Tették ezt elsősorban gazdasági és politikai. Volt azonban más indok is Izrael megalakításának elősegítésére, ez pedig a lelkiismeret-furdalás, a holocaust miatt.

2.3. *A háborús időszak kezdete*

Az 1948-as terv csak Izrael állam létrehozását eredményezte, a palesztinok állam nélkül maradtak. A szétszórta tervet az arabok elutasították, a területi vita alapú konfliktus az első arab–izraeli háborúhoz (1948–1949) vezetett, ahhoz az izraeli függetlenségi háborúhoz, mely az Izraelt körülvevő öt arab állam támadásával indult és Izrael győzelmével ért véget.²⁰

A háború lezárásaként az izraeliek további területtel gazdagodtak, míg Transzjordánia (ma Jordánia) megkapta Ciszjordánia, Egyiptom pedig a Gázai övezet feletti ellenőrzés jogát. Palesztinok százezrei menekültek el, vagy üzettek ki otthonukból, a legtöbbjük hontalan menekültté vált, míg izraeliek százezreinek kellett arab országbeli otthonát elhagyni és Izraelben letelepedni. Ebben az időszakban a palesztinok nemzeti küzdelmük elősegítéséért saját kormány híján több különböző csoportba tömörültek. Ezeket a csoportokat a palesztin önrendelkezés előmozdításáért küzdő ernyő szervezet a PFSZ 1964-ben nagyrészt felváltotta és kiszorította. Megnőtt a szerepe a palesztin fegyveres csoportoknak is, melyek döntően az első arab–izraeli háború utáni időszakban a szomszédos arab országok támogatásával jöttek létre. A szervezetek először az arab nacionalizmus nevében tevékenykedtek, később már nyíltabban, az egyes támogató arab országok saját nemzeti érdekeivel összhangban léptek fel.

Az arab–izraeli háborúk sorában a második az 1956-ban kezdődött szuezi válság néven ismertté vált konfliktus. Izrael tiltakozását fejezte ki Egyiptom azon intézkedése ellen, amellyel kizárta őt a Szuezi-csatorna használatából. Október hónap végén Izrael Nagy-Britanniával és Franciaországgal együtt megtámadta Egyiptomot, elkezdődött a második arab–izraeli háború. A konfliktusnak a Szovjetunió és az ENSZ nyomásgyakorlása vetett véget.

Izrael és arab szomszédjai közötti konfliktus 1967-ben a hatnapos háborúban éledt újra, mely következtében Izrael megszerezte a Gázai övezet és Ciszjordánia feletti ellenőrzést, beleértve Kelet-Jeruzsálemet is, ahogy az egyiptomi és a jordáni hadsereg visszavonult. Izrael meglepő győzelme a hatnapos háborúban világossá tette az arabok számára, hogy a katonai

²⁰ Dobos 2024.

erő nem képes a palesztinok régi fájalmát, az izraeli megszállást megszüntetni.²¹ A Sínai-félsziget a háború alatt szintén Izraelhez került. A terület az 1979-es Camp David-i átfogó békeegyezmény részeként Egyiptomhoz került. Ez a megállapodás megszilárdította az ún. földet a békéért eszmét, mint tárgyalási alapot és lefektette a két állam megoldás alapját.

A békeegyezmény előtt azonban még több alkalommal robbant ki fegyveres konfliktus. Ezek közül az első jelentős 1973. október 6-án – ötven évvel a Hamász terrortámadását megelőzően – az engesztelés (Jom Kippur) napján kezdődött, amikor Egyiptom és Szíria intenzív támadás alá vette Izraelt. Az ünnep miatt megkezdődő szabadságok miatt a támadás teljesen váratlanul érte az izraelieket, az izraeli határok közelében végrehajtott csapatösszevonások észrevétlenek maradtak az izraeli titkosszolgálatok számára.

Az események sorában az 1975-ben – alapvetően a keresztény és iszlám csoportok szembenállásából – megindult libanoni polgárháború következett, melynek következményeként Izrael a Libanonból kiinduló gerillaakciók megakadályozására 1982-ben támadást indított az ott lévő PFSZ erők ellen. A háború eredményeként a Bejrútban tartózkodó palesztin fegyveres csoportok távozását és végső soron a teljes PFSZ meggyengülését eredményezte. A PFSZ jelentőségének csökkenése a palesztin ügyet felhasználó vallási ideológiájú szervezetek, mint a Hamász vagy az Iszlám Dzsihád fegyveres szervezetek kialakulását és megerősödését hozta magával.

2.3.1. Az első intifáda

A szünni nem akaró ellenségeskedés a továbbiakban az első intifáda (amely a palesztinok önkifejezéseként is azonosítható) kirobbanásához vezetett, 1987-ben az izraeli uralom alatt élő palesztinok felkelést szerveztek Izrael ellen. Az akkori izraeli védelmi miniszter – Jichák Rabin – egy kíméletlenül szigorú fellépést indított a felkelés elnyomására.²²

Az intifáda több izraelit is meggyőzött arról, hogy a béke nem lehetséges a palesztinok elismerése és a velük való folyamatos egyeztetés nélkül. A Jichák Sámir-féle jobbközép Likud kormányzás 1991-ben az egyeztetések megkezdése után az amerikai nyomásgyakorlás eredményeként elfogadta a párbeszédet a PFSZ-fel Madridban. 1992-ben Rabin (akkor, a szociáldemokrata, cionista Munkáspárt vezetőjeként), mint megválasztott miniszterelnök kapott felhatalmazást, a békére való törekedésre a PFSZ-szel.

Mindeközben Izraelben megsokszorozódtak az öngyilkos merényletek. A Hamász és a Palesztin Iszlám Dzsihád szoros kapcsolatot épített ki az irányi támogatású libanoni Hezbollahhval és ezen keresztül az iráni Forradalmi Gárdával. Tevékenységüket kezdetben a katonai erők, később az izraeli polgári lakosság fejtették ki.²³

Ezen folyamatokkal párhuzamosan fontos az eddig kétpólusúnak jellemzett világrend felbomlását is megemlíteni. Ez a változás a palesztin-izraeli konfliktusnak nem vetett véget,

²¹ Kis-Benedek 2016, 163.

²² Two-state solution Israeli-Palestinian history. *Encyclopaedia Britannica* 2025.

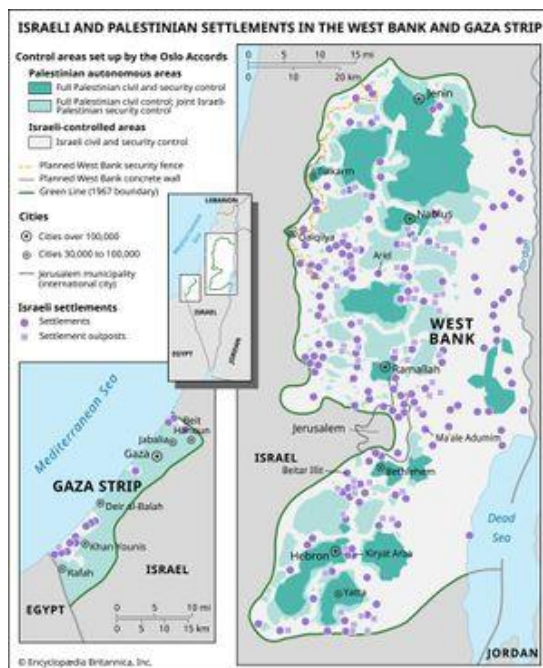
²³ Kis-Benedek 2016, 176.

azonban hozadékaként alakult ki a palesztinok nemzettudata, és ebben az időszakban kovácsolódott a sokszínű zsidóság nemzetté.²⁴

2.4. Az oslói békefolyamat

Az 1990-es években áttörő megállapodás született az izraeli és a palesztin vezető között Oslóban. A két fél megállapodott arról a folyamatról, amely részeként megegyeztek a két állam megoldás fokozatos, az évtized végéig történő megvalósításában. Az egyeztetés eredménye eleinte ígéretesnek tűnt és érzékelhető volt a közeledés a megbékélés felé, az elégedetlenség és a bizalmatlanság végső soron a folyamat megtorpanását eredményezte.

1993-ban Rabin külügyminisztere Simón Peresz által vezetett Izrael egyeztetések sorozatát folytatta le a PFSZ-fel Oslóban. Szeptember elején Jasszer Arafat a PFSZ nevében Rabinnak küldött levelében elismerte Izrael létezését és elfogadta az ENSZ 242-es²⁵ és 338-as²⁶ Izrael 1967-es határokig történő visszavonulását szorgalmazó határozatát, továbbá megtagadta a terrorizmust és az erőszakot. Napokkal később aláírták az Oslói Megállapodás alapelveinek nyilatkozatát,²⁷ valamint egyetértés született abban is, hogy öt éven belül felállítanak egy palesztin kormányzatot cserébe az izraeli biztonság ügyében nyújtott palesztin együttműködésért. A vitatott kérdések (mint Jeruzsálem, a végleges határok, a zsidó telepek Ciszjordániában, a Gázai övezet és a palesztin menekültek visszatérése) az öt éves periódus leteltét követően kerültek napirendre.

3. ábra

Izraeli és palesztin telepek Ciszjordániában és a Gázai övezetben 1999-ben

(sötét zöld=palesztin terület, világos zöld=izraeli, palesztin közös biztonsági terület, lila=izraeli telep)

(Forrás: Two-state solution Israeli-Palestinian history. *Encyclopaedia Britannica* 2025.)

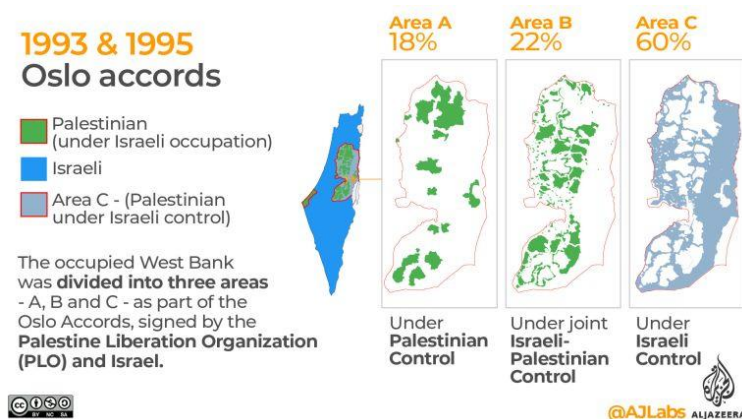
²⁴ Isaszegi 2015, 152.

²⁵ Resolution 242 (1967).

²⁶ Resolution 338 (1973).

²⁷ The Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements 2001.

Ahogy Izrael és a PFSZ a két állam megoldás kivitelezésén dolgozott, a tárgyalások folytatódtak. 1994 májusában a Kairóban kötött megállapodás még ugyanebben a hónapban az izraeli csapatok visszavonását eredményezte Gázában és Jerikóban, továbbá a Palesztin Hatóság felállítását is szorgalmazta annak érdekében, hogy ezeken a területeken a polgári kormányzás kialakuljon. 1995-ben a második Oslói Megállapodás Ciszjordániára és a Gázai övezetre vonatkozóan további hat városra terjesztette ki a Hatóság önálló kormányzását, mely egy belső megállapodás eredménye volt. A 7. város Hebron átadására 1996-ban került sor. A 3. ábrán látható az izraeli és a palesztin telepek helyzete megállapodás idején, melynek figyelembevételével próbálták a már kialakult telepeshálózatot az övezeteknek megfeleltetni. Ez a megállapodás is felosztotta Ciszjordániát és a Gázai övezetet három területre: palesztin kormányzás alá eső területre (A), a palesztin kormányzású, de közös izraeli és palesztin biztonsági övezetre (B) és izraeli kormányzási és biztonsági övezetre (C),²⁸ melyet a 4. ábra szemléltet.

4. ábra

Az Oslói Megállapodás alakulása 1993-1995 között²⁹

(zöld=palesztin-izraeli megszállás alatt álló terület, kék=izraeli terület,
szürke=izraeli ellenőrzés alatt álló palesztin terület)

2.5. Politikai lépések szerepe a konfliktusban

A konfliktus gyökereinek vizsgálata után talán már nem meglepő, hogy a két állam megoldást néhány izraeli és palesztin kezdetektől fogva próbálta megakadályozni. 1994-ben – a zsidók által ünnepeelt Purim és az iszlám szent hónapja a Ramadán alatt egy zsidó szélsőséges muszlim hívókra nyitott tüzet Hebronban, egy mindkét vallási közösség által sűrűn látogatott szenthelyen. A Hamász – ami hasonlóan az izraeli szélsőségesekhez elutasította a két állam megoldást – még ebben az évben öngyilkos bombatámadási sorozatot indított. 1995. november 4-én egy béketüntetésen résztvevő Rabint – aki sokat tett a békefolyamat előmozdításáért és hitt a békés egymás mellett élés lehetőségében – egy zsidó szélsőséges merénylete ölte meg.

²⁸ Two-state solution Israeli-Palestinian history. *Encyclopaedia Britannica* 2025.

²⁹ Haddad and Chugtai 2023.

A Rabin helyének betöltését célzó választási kampány alatt az erőszak az iszlám hitűek részéről folytatódott. 1996 elején a Hamász által szervezett öngyilkos bombatámadások sorozata után Benjámín Netanjáhu (Likud Párt) a „béke biztonsággal” jelmonddal nyerte a választást az oslói tárgyaló Peresz ellen. Izrael miniszterelnökeként kezdetben visszautasította az Arafattal való találkozást és az izraeli visszavonást Hebronból, ahogyan arról az elődje megegyezett. Netanjáhu és Arafat 1997-ben a Hebroni Megállapodásban³⁰ egy Hebronból való részleges visszavonulásról állapodott meg.

1998 októberében, öt évvel az Oslói Megállapodás aláírását követően a tárgyalások utolsó lépéseként megkötötték a Wye River Megállapodás³¹. E szerint Izrael folytatja a részleges kivonulást Ciszjordániából, míg a Palesztin Hatóság intézkedik a palesztin erőszak megfékezése ügyében. A következő hónapban a megegyezést felfüggesztették, mindeközben Izrael törvényhozó testületében a Kneszetben a Netanjáhu vezette koalíciót bizalmatlansági indítvány fenyegette, melynek eredményeként korai választások kiírására került sor.³²

Az 1999-es választások során a Munkáspárt tért vissza a hatalomba, az új miniszterelnök Ehud Barak pedig a tárgyalások lezárását tűzte ki célul. A tárgyalások ugyan nem szakadtak meg, a magas szintű csúcstalálkozó Camp Davidben azonban megghiúsult és Barak elnöksége sem volt hosszú életű. A tárgyalásokat egyértelműen megzavarta a Likud vezetőjének Ariel Saronnak 2000-ben a muszlimok szent helyén – az Al-Aksza- és a Szikla mecsetnek is otthont adó – Templom hegyen tett látogatása. A Templom-hegy azon a Jeruzsálem központi területén lévő helyszínek egyike, amit az izraeliek és a palesztinok is egyaránt maguknak követelnek, így a látogatás egyértelmű provokációnak minősült. Végül – még mielőtt bármilyen eredményt elérhettek volna – a kirobbant lázongásokat Barak lemondása követte.

2.5.1. A második intifáda és a választások

Saron megválasztása 2001-ben a második intifáda közepén történt, amit pont az ő Templom-hegyen tett látogatása robbantott ki. A tárgyalások megtorpantak, ahogy a palesztin–izraeli konfliktus elérte egyik legvéresebb időszakát. Az izraeli erők újra beléptek a Ciszjordánia területén lévő városokba és Arafatot a saját Ramallah-beli házában vették őrizetbe. Saron úgy próbált meg újra közeledni a békefolyamathoz, hogy a Gázai övezetben az izraeli telepek egyoldalú felszámolásához kezdett és hogy elindította az izraeli erők kivonását a területről. Erős ellenállásba ütközött a saját pártján belül, így egy új pártot (Kadima) alapított, ami céljaként tűzte ki a két állam megoldást.

Saron súlyos agyvérzést szenvedett 2006-ban egy hónappal a választások előtt. Ehud Olmert miniszterelnökként átvette a hatalmat a Kadimában, ami a Kneszet kiemelkedő pártjává vált a választásokat követően. A béke előmozdítása érdekében Olmert javaslata alapján az izraeliek Júdea és Szamária területének közel egészéről lemondtak volna, Jeruzsálem arabok lakta negyedei palesztin fennhatóság, míg a Jordán völgye és a szent helyek nemzetközi fennhatóság alá kerültek volna. Emellett Izrael engedélyezte volna a

³⁰ The Hebron Protocol 1997.

³¹ The Wye River Memorandum 1998.

³² Two-state solution Israeli-Palestinian history. *Encyclopaedia Britannica* 2025.

palesztin menekültek részleges visszatérését. Az Olmert-tervet a Palesztin Hatóság vezetője, Mahmúd Abbász elutasította, miután tévesen azt állította, nem engedélyezték számára a felosztási terveket ábrázoló térképek megtekintését.

Ebben az időszakban a választásoké volt a főszerep palesztin részről is. Még egy évvel korábban a Palesztin Hatóság törvényhozói választásokat tartott, melyen a Hamász meglepő többséggel nyert. Bár néhány Hamász vezető jelezte szándékát a két állam megoldás elfogadását illetően a palesztin izraeli kétoldalú megállapodásban, Izrael azonban nem kívánt tárgyalni a Hamász vezette palesztin kormányzattal. A 2007-es frakciók közötti fegyveres belharc után Mahmúd Abbász a Palesztin Hatóság szekuláris vezetője feloszlatta a kormányt és – többek között a békefolyamat sikerének biztosítása kapcsán – kihagyta a Hamászt a Palesztin Hatóságból.³³

2.6. *A békefolyamat folytatása*

A béketárgyalások egy évvel később az annapolisi konferencián³⁴ folytatódtak Izrael és a Palesztin Hatóság között. A folyamatban lévő tárgyalások egy évvel később azonban Olmert korrupciós vádak miatti lemondása miatt megszakadtak. Abban a pillanatban úgy tűnt mindkét fél elfogadja Jeruzsálem felosztásának alapelvét és néhány szimbolikus számú palesztin menekült visszatelepítését Izraelbe. Az egyik találkozón egyébként Olmert még az igényelt ciszjordániai terület 93 %-át is felajánlotta a palesztin partnernek. A politikai csatározások nem vezettek eredményre, a békefolyamat újraindítása további nehézségekbe ütközött, majd 2008 után jóformán teljesen leállt. A béke ismét elbukott, 2008-ban pedig ismét ropogtak a fegyverek, kitört a 2008–2009-es gázai háború.³⁵

Abbász ragaszkodott ahhoz, hogy a miniszterelnökként visszatérő Netanjáhu vegye fel a tárgyalások fonalát és folytassa ott, ahol Olmert abbahagyta, továbbá visszautasította a találkozót addig, míg a zsidó telepések fel nem függesztik a palesztinok által követelt területek elfoglalását. Az Amerikai Egyesült Államok felől érkező nyomás hatására Netanjáhu 2009 novemberétől 2010 szeptemberéig felfüggesztette a telepések területfoglaló akcióit. Ez a szünet nem terjedt ki a kelet-jeruzsálemi területekre, mivel Netanjáhu kitarzott amellett, hogy azon a területen nincsenek telepék, erre válaszul azonban Abbász visszautasította a találkozást. A befagyasztás végét követően a tárgyalások tovább szüneteltek. Közvetlen egyeztetések addig nem történtek, míg az igazságügy miniszter Cipi Livni vissza nem vette a feladatot 2013–2014 között. A tárgyalási folyamatok megszakadtak miután a kapcsolatok meginogtak és a felek meghatározott időn belül képtelenek voltak jelentős előrehaladást felmutatni.

2.7. *Trump elnök első ciklusa*

A tárgyalások évek óta tartó szüneteltetését követően 2017-ben Donald Trump elnök bejelentette a békefolyamat felélesztését. Bár a kezdeményezésre mindkét fél bizakodóan

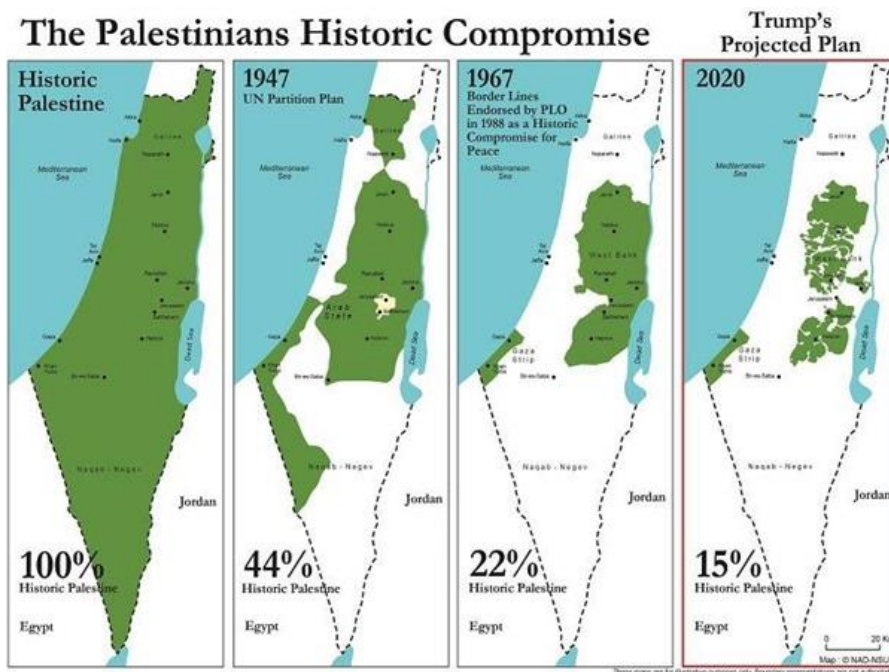
³³ Two-state solution Israeli-Palestinian history. *Encyclopaedia Britannica* 2025.

³⁴ Announcement of Annapolis Conference 2007.

³⁵ Zsíros 2021.

reagált, a palesztinok reményt vesztek, mikor az Amerikai Egyesült Államok Jeruzsálemet Izrael fővárosaként ismerte el 2017 decemberében és a következő év májusában nagykövetséget költöztetett a városba. Ahogy a feszültség erősödött az Amerikai Egyesült Államok és a Palesztin Hatóság között, az USA elkezdte csökkenteni a Palesztin Hatóságnak szánt pénzügyi támogatást, mely érintette az ENSZ Palesztin Menekülteket Segélyező és Munkaközvetítő Hivatalát az UNRWA³⁶-t és más segélyprogramot is, azért, mert a támogatás nem egyeztethető össze az Egyesült Államok nemzeti érdekeivel. Az USA bezáratta a PFSZ irodát Washingtonban hivatkozva a szervezet elmúlt időszakban Izraellel elmaradt tárgyalásaira.

Erre az időre a Trump kormányzat előállt egy béketervvvel, amit az évszázad alkujaként emlegettek, a palesztinok számára ez azonban arra világított rá, hogy az USA már nem tölti be az igazságos közvetítő szerepét a konfliktusban. A terv első részét, mely jelentős fejlődést ígért gazdaságilag és a palesztin területek infrastruktúráját érintően, 2019. júniusban jelentették be. A terv másik része politikai tartalmú volt, 2020 januárjában került nyilvánosságra és egy előre meghatározott megoldást körvonalazott az elérendő állapothoz. Izrael megtartaná közel minden ciszjordániai telepét szuverenitást adva a Jordán-völgynek Ciszjordánia mentén és hogy fenntartana egy osztatlan Jeruzsálemet, mint fővárost, míg a palesztinok megkapnák a demilitarizált és saját kormányzás alá vont Ciszjordániát és a Gázai övezetet. A palesztinok történelmi összetételét és a 2020. évi elgondolást az 5. ábra mutatja be. A tervet az izraeli vezetők szívesen fogadták, a palesztin vezetők azonban elleneztek és keveset tettek a tárgyalások újraélesztéséért a Trump elnökség vége előtt.

5. ábra

Palesztina lakossági összetételének alakulása és Trump 2020. évi terve³⁷

³⁶ United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East.

³⁷ The Palestinians Historic Compromise VS Trump's Plan 2020.

2.8. *Az Ábrahám-megállapodások*

A Trump adminisztráció kormányzása utolsó fejezetében a béke érdekében jelentős lépésre szánta el magát. Hosszas előkészület után 2020. szeptember 15-én – bár az országok nem álltak hadiállapotban egymással - az Egyesült Államok, Izrael és az Egyesült Arab Emírségek között békekötésre került sor. A háttérben leginkább diplomáciai, kulturális, kereskedelmi és infrastrukturális kapcsolatok formalizálása állt. Egy héttel az ünnepélyes esemény előtt Bahrein³⁸ is bejelentette a diplomáciai kapcsolatok felvételét, így az amerikai elnök jelenlétében egy közös deklarációt és két szerződést írtak alá, összefoglalóan Ábrahám-megállapodások (Abraham Agreements) néven. A megállapodáshoz hamarosan csatlakozott Bahrein, majd Marokkó és Szudán is, rövid idő alatt megháromszorozva az Izraellel hagyományos külkapcsolatokat ápoló muszlim országok számát (korábban csak Egyiptom és Jordánia tartozott ebbe a csoportba). Egészen addig az Arab Liga tagállamainak legkésőbb 1967-ben, Kartúmban formalizált álláspontja volt jellemző az afrikai és közel-keleti muszlim országokra, vagyis a „három nem”: nincs béke Izraellel, nem ismerik el Izraelt, nem tárgyalnak Izraellel.

Az Ábrahám-megállapodásokban alig utalnak a palesztin kérdésre, ennek ellenére hatással voltak a konfliktusra. A két arab állam nyíltan szembe ment az elmúlt két évtized arab politikai konszenzusos álláspontjával, amely szerint az izraeli kapcsolatok normalizálásának feltétele az Arab Béketerv elfogadása és a két állam megoldás végrehajtása az 1967-es határok szerint. A palesztin ügy támogatása erre az időszakra jelentősen vesztett súlyából egyrészt a régióban társadalmi és politikai szinten egyaránt bekövetkező generációs változás, másrészt pedig a palesztin politikai vezetéssel kapcsolatos frusztrációk miatt. A 21. századi arab döntéshozók, akiknek nagy része nem élte át az arab-izraeli háborúkat, egyre inkább a Palesztin Hatóság inkompetenciájával és korrupciójával szembesültek, amely nemcsak Izrael egyre látványosabb megerősödéséhez, de más szereplők (pl. iszlamista hálózatok vagy Irán) helyi befolyásának terjedéséhez vezetett. Ennek köszönhetően a palesztin ügy tényleges támogatása olyan befektetéssé vált, amelynek költsége – tehát az Izraellel való együttműködés hiánya – növekedett, eredményessége pedig megkérdőjelezhető volt. Ezek a folyamatok, amelyeknek az Ábrahám-megállapodások csak betetőzését jelentik, tovább gyengítették a Palesztin Hatóság vezetésének stabilitását és a két állam megoldás egyébként is csekély esélyeit. Douglas Feith, a Hudson Institute elemzőjének véleménye szerint³⁹ az egyezménnyel az arab vezetők és az Egyesült Államok azt üzenik a palesztinoknak, hogy a status quo megváltoztatásához új vezetőkre és intézményekre van szükségük. Rövid távon nem várható radikális változás a Palesztin Hatóság (vagy a Gázai-övezetben a Hamász) elleni társadalmi elégedetlenséget érintően, közép- és hosszú távon azonban növekvő fenyegetéssel lehet számolni a politikai elit irányába. Az első Trump-adminisztráció politikája a palesztin kérdés rendezését illetően a státuszvitákkal és területi kérdésekkel szemben a gazdasági dimenziót helyezte előtérbe, másrészt az arab politika egyre inkább kezdte elfogadni az 1967-es határokon túli izraeli területbirtoklást.

³⁸ Najjar 2020.

³⁹ Feith 2020.

Ezek a fejlemények alapvetően befolyásolták a Palesztin Hatóság elmúlt évtizedben követett nemzetköziesítési stratégiáját. Ennek értelmében a palesztin vezetés igyekezett a kérdést nemzetközi, multilaterális szintre igyekezett emelni, abban reménykedve, hogy a nemzetközi közösség ki tudja kényszeríteni a két állam megoldást. Palesztin oldalról ugyan helyesen ismerték fel, hogy Izrael pozíciójának folyamatos erősödésével a Palesztin Hatóság sem önmagában, sem Washington közvetítése mellett sem lenne képes engedményeket kicsikarni Izraeltől, más szempontból ugyanakkor tévesen mérték fel a konfliktusban közvetlenül nem érintett államok viselkedését. A nemzetközi közösség tagjai számára – az Ábrahám-megállapodások hatása révén – nőtt az Izraellel való együttműködésre vonatkozó hajlandóság.

Az Ábrahám-megállapodások elősegítik az Amerikai Egyesült Államok számára a Közel-Keletről való rugalmas elszakadást, kiszervezve a katonai kapacitásokat a helyi államoknak, másrészt a kínai Selyemút-projektnek is akadályokat emel, ha Szaúd-Arábia és Izrael között a jövőben létrejön az együttműködés⁴⁰. Az a láncszem hiányzik már csak az India és Európa közötti új kereskedelmi infrastrukturális gigaberuházásból, ami éppen annyira nehezíti meg Kína dolgát a nyugati irányú kereskedelemben, hogy Washingtonnak továbbra se kelljen aggódnia attól, hogy Peking kitör sok évtizedes korlátai mögül.

2.9. A 2023. október 7-i támadás és az izraeli válasz

Mindeközben Izraelben a Netanjáhu kormányzás túlkapásai elérték az izraeli nép tűréshatárát. 2023 januárjában tüntetések kezdődtek a 2022. decemberben kormányzáshoz visszatérő Netanjáhu igazságügyi reformja ellen. A több hónapos sztrájkokkal egybekötött tüntetéssorozat kirobbanását az okozta, hogy a kormány egy olyan törvénytervezetet akart a Knesszettel elfogadtatni, ami eltörölné a Legfelsőbb Bíróság felügyeleti jogkörét a végrehajtó hatalom – a kormány – felett. A tervezet alapján a politikai hatalom még a bírák kinevezésébe is beleszólhatna és segítené Netanjáhút az ellene folyó három korrupciós per lefolyásánál.⁴¹ Ez a belpolitikai válság készítette elő a terepet a Hamász Izrael ellen indított támadásának.

A meggyengültnek látszó kormányzat a saját reputációjának helyreállításával volt elfoglalva, amikor 2023. október 7-én a Hamász példátlan rakéta támadás sorozatot indított Izrael ellen. A Times of Israel a támadásról szóló vizsgálat eredményéről készült jelentésben rávilágított arra, hogy a Hamász már 2022 áprilisában elrendelte a nagyszabású támadás kidolgozását, az év szeptemberére pedig az akció 85%-os készülségi fokozatra került. A szervezet 2023 májusában tűzte ki a támadás időpontját.⁴² A legendásan biztonságosnak ítélt Vaskupola légvédelmi rendszer túlterhelése sikerrel járt, a Hamász közel ötezer rakétája közül kevesebb, mint kétezer rakétát semmisített meg. Tény, hogy a légvédelem elsősorban azokat a rakétákat semlegesítette, ami a civil lakosságot fenyegette. A palesztin fegyveresek

⁴⁰ Sacks 2023.

⁴¹ Kacskovics 2023.

⁴² Tóth 2025.

összehangolt művelete a Gázai-övezetet körülzáró kerítésen is áthatolt, megtámadva a környező kibucokat és a Supernova zenei fesztivált, 199 civil túszt ejtve.⁴³

A Hamász dél-izraeli területek ellen végrehajtott terrortámadását követően az Izraeli Védelmi Erők (Israel Defence Forces - IDF) 2023. október 27-én „Vaskardok” fedőnéven szárazföldi műveletet indított, melynek célja az országot veszélyeztető szélsőségesek katonai képességeinek felszámolása, az elrabolt túsók kiszabadítása, valamint a Hamász jövőbeli újjászervezésének ellehetetlenítése volt. Az izraeli offenzíva megindítása óta eltelt időszakban több mint 52 400 palesztin és 1 700 izraeli veszítette életét a Gázai övezetben.⁴⁴

Az már a harcok kiújulásának első évében világossá vált, hogy a Gázai övezet polgári lakosságának helyzetét csak egy tartós tűzszünet tudná jelentősen javítani, de a tűzszüneti megállapodás első fázisán túl, a hosszú távú tervekkel kapcsolatban változatlanul számos kérdés áll fenn. Amennyiben az IDF teljesen kivonulna az övezetből, a Hamász életben maradt fegyveresei mellett nem lesz más olyan szereplő, aki biztosítani tudná a segélyek elosztását, a közigazgatás újrászervezését, vagy bármilyen olyan feladatot, amely szükséges a stabilitás megteremtéséhez. A Palesztin Hatóság jelenleg is csak nemzetközi – és jelentős izraeli – segítséggel képes megőrizni hatalmát Ciszjordániában, sem népszerűsége, sem forrásai, sem vezetésének képességei nem elegendőek ahhoz, hogy – akár jelentős anyagi támogatással is – kiterjessze az ellenőrzését a Ciszjordániától távol lévő Gázai övezetre.

Izrael ezért várhatóan intenzívebb dialógust kezd majd a terület jövőjéről, és mindaddig nem fogja valójában teljesen elhagyni az övezetet – főként annak stratégiai pontjait –, amíg nem talál olyan szereplőt, akiben megvan a kellő bizalma, hogy képes lesz kontrollálni a Gázai övezetet, illetve meggátolni a Hamász újjászerveződését. Izrael azonban a támadás lehetőségét sem adta fel. Hadjáratot indított a Hamász vezetőinek likvidálására egyúttal a Hezbollah, iráni terrrorszervezet vezetői ellen is támadást szervezett, fokozva ezzel a régi rivális – Irán – ellenszenvét is. Tette ezt az IDF annak tudatában, hogy a Gázai övezet biztonságának és stabilitásának garantálása, a közszolgáltatások helyreállítása és működtetése, továbbá az Amerikai Egyesült Államoktól érkező a béke irányába mutató burkolt figyelmeztetéseknek való megfelelés nem képzelhető el a Hamász és a velük való tárgyalás megkezdése, folytatása nélkül.

2024. július 31-én Teheránban meggyilkolták a Hamász politikai vezetőjét Iszmáíl Hanijjét, aki Mászud Pezeskjan, új iráni elnök beiktatási ünnepségén vett részt, ezzel is jelezve a Hamász és Irán kapcsolatának mélységét. Az akciót megelőzően izraeli támadás áldozata lett Fuád Sukr, a Hezbollah második számú vezetője is, mely jelentősen növelte a feszültséget a régióban és a muszlim világ széles körében általános felháborodást okozott. Ebből a figyelmeztető jelből arra lehet következtetni az esetek kapcsán, hogy megszűnhet az arányosság az Izrael és a Hezbollah közötti felőrlő jellegű konfliktus és az Izrael biztonságát szavatoló stratégiai döntések között. Ebben az esetben a Gázai övezetben bekövetkező fegyvernyugvás sem vetne véget az Izrael és a Hezbollah, illetve Irán közötti konfliktusnak.

⁴³ Németh 2023.

⁴⁴ Israel-Gaza war death toll 2025.

Jahjá Szinvár megválasztásával a Hamász elkötelezte magát a korábbi Izrael-ellenes eszmék mellett, egyúttal az izraeli politikai és katonai vezetésnek sincs más lehetősége, mint folytatni a kutató-felszámoló műveleteket a Gázai övezetben, ahol Szinvár tartózkodik. Ennek megfelelően tolódt ki Izrael és a Hamász közötti fegyverszünet megkötése, hiszen az izraeli vezetés tartotta magát korábbi kijelentéséhez, mely szerint a Hamász minden vezetőjével végezni fognak.

Izrael 2024 szeptemberében Hasszán Naszrallahot, a Hezbollah főtitkárát is likvidálta.

3. *A palesztin állam helyzete*

3.1. *A Gázai övezet*

A Gázai övezetben 2025. január 19-óta tartó tűzszünet – melyet azért a felek alkalmanként megsértettek – március közepén lejárt, addig folyamatosak voltak a tús-, illetve fogolycserékről szóló tárgyalások, továbbá katarai és egyiptomi közvetítéssel tart a tűzszünet újabb szakaszba lépésének részleteiről szóló egyeztetés. A túsok kérdésében az év eleji megállapodás értelmében Izrael felé billent a mérleg. A tűzszünet tető alá hozásában Donald Trump szerepe elvitathatatlan, mint ahogy az is jelentősen mozdította előre az ügyet, hogy a leköszönő Biden adminisztráció és az ezt követő Trump kormányzat példátlan módon működött együtt.⁴⁵

A konfliktusban kulcsszerepet játszik a tús kérdés, mely kapcsán a helyzet elemzése során kijelenthető, hogy az izraeli miniszterelnöknek jelenleg fontosabb a saját pozíciója, mint a terrorszervezet által fogva tartott izraeliek élete. Abban az esetben, ha Izrael és a Hamász valódi megállapodást hozna tető alá, akkor nem zárható az újabb választások kiírása Izraelben. Ez azonban arra enged következtetni, hogy Netanjáhu érdeke a konfliktus folytatása, mivel annak lezárását követően az izraeli kormányfőt eljárás alá vonhatják.⁴⁶ A Hamász tárgyalási pozíciójának megőrzése érdekében néhány jelentős személy szabadon engedését teljesen elveti, így az is vitatható, hogy a tűzszüneti tárgyalások során következő fázisában szóba kerül-e minden tús szabadon bocsátása.⁴⁷

Minden nap egy kihívás. Az izraeliek meggyőződése továbbra is az, hogy a Gázai övezet alatt futó Hamász által kiépített alagúthálózat segítségével a palesztin szélsőséges szervezet újból és újból erőre kap. Ez szolgáltatott alapot a legutóbbi támadáshoz is, mely a tűzszüneti eljárástól való újabb visszalépést is jelentette egyben. Az említett alagúthálózat pusztítása adja a felhatalmazást az IDF-nek a polgári házak és létfontosságú infrastruktúra elleni támadáshoz, nem törődve a polgári áldozatokkal. A radikalizálódás a levegőben érzékelhető. Szinte minden lakos a háború lezárását áhítja. 2025. március végétől kezdve több Hamász elleni megmozdulásra is sor került.⁴⁸ A Gázai övezet minimális szintű ellátását a

⁴⁵ N. Rózsa 2025.

⁴⁶ Kis-Benedek 2025.

⁴⁷ Kis-Benedek: Ez már jóval több mint vallásháború 2025.

⁴⁸ Nurit 2025.

⁴⁸ Kis-Benedek: Ez már jóval több mint vallásháború 2025.

segélyszállítmányok útján lehetne biztosítani, a Gázai övezetbe való eljutásuk azonban a szomszédos Egyiptom és Izrael politikai játszmájának éppen aktuális állásától függ.

Az Egyesült Államok 47. elnökének Donald Trumpnak a Közel-Keletre vonatkozóan is voltak tervei. Az Egyesült Államok át akarja venni a Gázai övezetet, mindeközben az ott élő 2,2 millió palesztint kitelepítené a területről. Az Egyesült Államok nem titkolt célja ezzel hogy Izraelt, mint a demokrácia egyedüli képviselőjét és őrzőjét a régióban mindenekelőtt támogassa. Az Egyesült Államok közel az egyetlen biztonságot garantáló hatalomként azonosítható a Közel-Keleten. Miért fontos Gáza? A tengerparti terület az Egyesült Államok számára több szempontból is értékes lehet, bár a Földközi-tengeren több katonai bázist is üzemeltet stratégiai szempontból kritikus jelentőségű a régió biztonságának garantálása okán. Trump azonban nem katonai bázist, hanem virágzó üdülőközpontot képzel el Gázai övezetbe, ez azonban csak Izraelnek hozna megnyugvást, a területet elhagyni kényszerülő palesztinok és az őket befogadó környező államok érthető módon ágálnak a terv ellen.

A nagyhatalmi érdekek szempontjából elhanyagolható, de a Gázai övezet kiürítésével jó néhány palesztin család harmadszorra találná magát szembe a földönfutóvá válás rémével. A Gázai övezet része az Izrael által az 1967-es háborút követően megszállt területeknek, melynek jogai a mai napig tisztázatlanok és ahonnan az izraeliek 2005-ben kivonultak. A Trump-féle rendezési tervet a nemzetközi közösség nagy része és a környező arab államok is elutasítják. Ez utóbbiaknak – az amerikai elképzelés és nyomás szerint – kötelezően részt kellene vállalniuk az övezet romeltakarítási és újjáépítésében, továbbá kényszerűen be kellene fogadniuk az előzőtt palesztin menekülteket. A palesztin lakosság a környező országokba történő áttelepítésének ötlete főként Jordánia és Egyiptom ellenállását élesztette fel. A két ország stabilitásának megőrzése a régió biztonságának szavatolása szempontjából kulcskérdés, mint ahogy az Egyesült Államok a területről való óvatos kihátrálásának következménye is beláthatatlan.

A Gázai övezetben folyó háború mérlege elborzasztó. A Hamász fegyveresei az akciójuk közben 251 fogolyt ejtettek. Körülbelül 1200 ember halt meg a Hamász támadása következtében az izraeli hatóságok szerint. A Gáza elleni háborúban – nem megerősített források szerint – több mint 50 000 palesztin veszítette életét főként nők és gyerekek. Az ENSZ legfelsőbb bírósága szerint a népiertás kockázata is felmerült, Netanjáhu ellen pedig a Nemzetközi Büntetőbíróság által kiadott elfogatóparancs⁴⁹ van érvényben, melyet azonban – többek között – a magyar kormány is tartózkodással fogadott, majd később a szervezetből történő kilépését is bejelentette.⁵⁰

A Gázai övezet nem utolsó sorban a palesztin állam része, melynek elismerése körül nincs egységes nemzetközi álláspont, eddig 149 állam⁵¹ ismerte el. A Gázai övezetben folyó háború mellett kevés szó esik Palesztina másik két területéről Kelet-Jeruzsálemről és Ciszjordániáról, pedig a helyzet ezen régiókban sem nevezhető békésnek.

⁴⁹ Situation in the State of Palestine: ICC Pre-Trial Chamber I rejects the State of Israel's challenges to jurisdiction and issues warrants of arrest for Benjamin Netanyahu and Yoav Gallant 2024.

⁵⁰ N. Rózsa 2025.

⁵¹ Which countries recognise Palestine in 2024?

3.2. Kelet-Jeruzsálem és Ciszjordánia

Kelet-Jeruzsálemben módszeresen folyik az ott élő palesztin lakosság elűzése, házaik lerombolása. Az egy- és oszthatatlan Jeruzsálem, mint Izrael örökös fővárosa tényét Izrael néhány évvel ezelőtt törvénybe iktatta. Az amerikai követség Jeruzsálembe költöztetésével az Egyesült Államok ezt ismerte el.

A 6. ábrán az Oslói Megállapodásban szereplő 3 övezet jelenlegi ellenőrzésének helyzete látható. A ciszjordániai közös területet egy átláthatatlanul szövevényes izraeli telepési hálózat tarkít, megnehezítve a területen működő önkormányzati szolgáltatást, a palesztinok életét pedig – többek között – az izraeli ellenőrző-áteresztő pontok akadályozzák.

6. ábra

Ciszjordánia területének ellenőrzése 2023-ban⁵²

(piros=palesztin, narancssárga=egyesített, szürke=izraeli, világoskék=izraeli telepék)

1967 óta az izraeli telepések, egyre nagyobb területet sajátítanak ki Ciszjordánia területéből – melyet a 7. ábra is szemléltet –, teszik ezt az izraeli kormány teljes egyetértésével és támogatásával. Itt egy-két merénylettől eltekintve béke és nyugalom érzékelhető, ez azonban csak a felszín. Az évek óta folyó telepések általi területfoglalás és a palesztin lakosok másodlagos állampolgárként kezelése gyarmatbirodalomhoz hasonló

⁵² Despite the war in Gaza, talk of a two-state solution persists 2023.

hangulatot teremtett, ami komoly kihívást jelent a megoldáson dolgozóknak. A kisebb intenzitású, de rendszeres merényletek miatt Izrael biztonsági kockázatát csökkentendő kerítéssel – fallal – védi a telepések biztonságát. Hasonló jellegű fal választja el a Gázai övezetet is az izraeli területektől.

7. ábra

*Az illegális zsidó telepek Cisjordániában*⁵³

(zöld=palesztin, piros=illegális izraeli telepek, kék=palesztin terület izraeli ellenőrzés alatt)

Cisjordániában – a Gázai övezettől és az aktív fegyveres cselekményektől távol eső palesztin területen – a Hamász 2023. október 7-i támadása óta eltelt időszaknak 900 áldozata van.

4. Szaúd-Arábia szerepe

A két állam megoldás jelenleg Szaúd-Arábia kezében összpontosul. A szaúdi állam ugyanis 2002–2003-ban kidolgozta az Arab Béketervet, mely Izrael 1967-es határai közé való visszahúzódásáért cserébe Izrael állam elismerését garantálta volna. A szaúdi vezető Mohamed bin Szalman nagy koalíciót szervezett, a külpolitikai képviselője a térség békéjéhez a palesztin állam létrehozását jelölte meg első számú feltételként.⁵⁴

A szaúdiak fontos lépést tettek egy olyan globális szövetség létrehozásával és vezetésével, amely a két állam megoldás megvalósítására törekszik. A békefolyamat áttekintése kapcsán felmerül a tartós erőfeszítés és a teljes elköteleződés hiánya. Tovább lassítja a folyamatot, hogy nincs normalizálódásra való törekvés és nincs elmozdulás a

⁵³ Haddad and Chugtai 2023.

⁵⁴ N. Rózsa 2025.

regionális integráció irányába sem. A szaúdi vezetés úgy próbálta meg saját érdekeinek érvényesítését, mely végső soron a stabilitás felé mutat, hogy közben elhatárolódott a Netanjáhu jobboldali kormányához való közeledéstől. A szaúdi külügyminiszter kijelentése – mely szerint a palesztin államiság a béke előfeltétele nem pedig annak mellékterméke – egyértelműen alátámasztotta a palesztinok iránti erős társadalmi támogatás meglétét. Hangsúlyozta továbbá azt is, hogy „Stabilitásra van szükségünk, és a stabilitáshoz csak a palesztin kérdés megoldásán keresztül vezet az út.”⁵⁵

Szaúd-Arábia részéről a rendezés gondolata egy a palesztin civil társadalomba és üzleti elitbe való befektetésen keresztül fogalmazódott meg, mely a Globális Szövetség a Két Állam Megoldás Végrehajtásáért Konferencia alapeszméjeként is szolgált.⁵⁶

Következtetések, összegzés

A két állam megoldáshoz vezető út soha nem volt könnyű. A gázai övezetben zajló háború, a folyamatos trauma és a szélsőségesesség fokozódó érzése mind viharos időket jeleznek. Még a bejelentett új izraeli és amerikai nagykövetek egymás fővárosaiba történő kinevezése is azt jelzi, hogy palesztin területek Izrael általi annektálása lehet a láthatáron. Az akadályok ellenére a két államot támogató közösségek képviselőinek meg kell ragadniuk minden alkalmat véleményük érvényesítésére.⁵⁷

A megoldást a belpolitikai válságok is hátráltatják. Az izraeli igazságügyi reform sokak szerint csak a felszín, az azt követő tüntetések jelentősen csorbították a megingathatatlan Izrael képét. Palesztin oldalon sem jobb a helyzet. A palesztin válság évek óta kézzel fogható, 2006-ban a Hamász választási kampányprogramjából kikerült Izrael elpusztítása. A Hamász belső egysége és a palesztin egység hiánya Palesztina jövőjét is determinálja, a megegyezés feltételeként meghatározott egységes palesztin álláspontot hitelesen képviselő tárgyalási partner hiányzik. Ez a kapcsolatokra is rányomja a bélyegét, jó példa erre, hogy a Hamász támadásáról az Irán vezette Ellenállás Tengelye sem tudott.

A palesztin kérdés területi, vallási, nemzetiségi és egyéb konfliktus. Izraelben jelenleg 7–8 millió zsidó és 2,2 millió izraeli állampolgársággal rendelkező arab él. A palesztin területeknek jelenleg közel 6 millió palesztin arab lakosa van, az ő állampolgársági státuszuk teljesen rendezetlen.⁵⁸

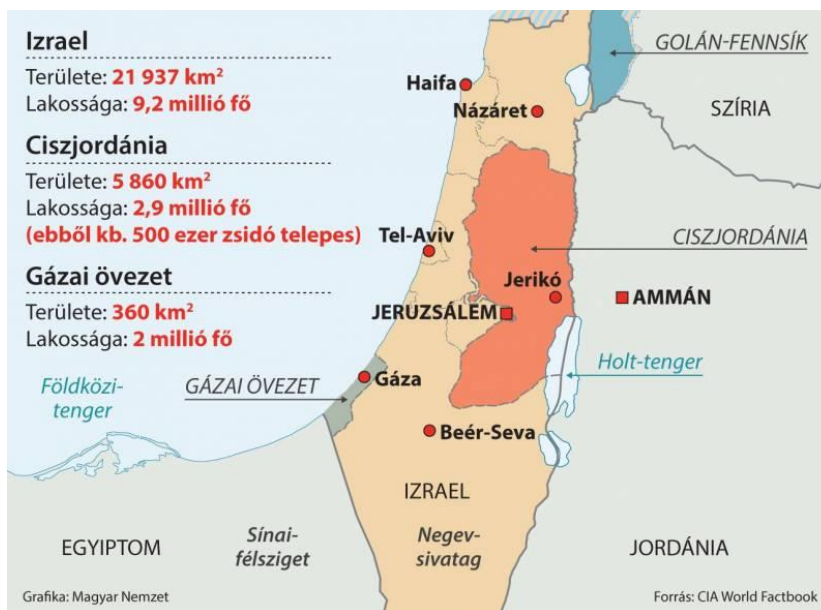
A két állam megoldás megvalósítása két egymástól teljesen elhatárolható különálló terület meglétét feltételezi, ez azonban a Ciszjordániában lévő izraeli telepek számának rohamos növekedése, a két palesztin terület egymástól való jelentős földrajzi távolsága, továbbá a Jeruzsálem – mint főváros és mint több vallás szent helye – sorsának rendezetlensége miatt nem kivitelezhető.

⁵⁵ Alghashian 2024.

⁵⁶ Alghashian 2024.

⁵⁷ Alghashian 2024.

⁵⁸ N. Rózsa 2025.

8. ábra

*Izrael, Ciszjordánia és a Gázai övezet területe és lakossága napjainkban*⁵⁹

A két állam megoldás feltétele az egybefüggő államterület, a jelenlegi szétszabdalt terület a közigazgatás megszervezését is megnehezíti, a terület és a lakosság méretei a 8. ábrán is láthatók. A ciszjordániai Júdea és Szamária területe ahová a zsidó nép a messiás megtérését várja szintén a viták keresztútjében áll. Ezen túlmenően az izraeliek stratégiai szempontból sem engedhetik, hogy más katonai erők vegyék irányításuk alá a fennsíkot, hiszen onnan könnyű tüzérségi tűz alá venni azt a területet, ahol az izraeli lakosság több, mint 70%-a él.⁶⁰ Az említett területen fennálló válság megoldására több változat kidolgozása történt meg, mindegyik magában foglalja a hadsereg jelenlétét. A legvalószínűbb ezen a területen a válság- és konfliktuskezelés fenntartása, mely opció még mindig számol a két állam megoldással.⁶¹ A helyzetet azonban tovább bonyolítja, hogy a nemzetközi szinten is megfigyelhető kormányzati jobbratolódás nem a békés megoldás felé tereli az ügyet.

Az egy állam kérdése az elvek felrúgásával járna, állampolgárságot kellene adni a lakosság felét kitevő nem zsidó ott élőknek. A zsidó állam, mint egységes homogén egész, nem kivitelezhető így.

Az évtizedek óta lebegtetett palesztin államiséget alapvetően azért tartják a békefolyamat kulcsának, mivel Izrael az 1967-es hatnapos háború során megszállt Ciszjordániában és a 2005-ös kivonulás ellenére szoros katonai-politikai-gazdasági kontroll alatt tartott Gázai övezetben is évtizedek óta kihasználja az állami szuverenitás hiányát. Egy befolyásos országok által elismert palesztin állam ugyan nem rendelkezne a szuverenitás tényleges ismérveivel, de meglenne azok a nemzetközi jogi keretek, melyeket azután meg lehetne tölteni az államszerű lét elemeivel. A palesztin államiség egyes szakértők elemzése szerint az európai államok szimbolikus értékkel bíró nyomásgyakorlásaként is felfogható, ami Izrael

⁵⁹ Netanjahu: Elkezdjük, Izrael győzni fog! 2023.

⁶⁰ Marshall 2016, 198.

⁶¹ Kis-Benedek 2018, 177.

számára azt a burkolt fenyegetést fogalmazza meg, hogy több európai ország elítéli a Hamász felszámolása és a túsok kiszabadításának célja mellett Netanjáhu politikai túlélése szolgálatába is állított háborúból.

A palesztin izraeli konfliktus szövevényes történelme, területi és vallási okokra visszavezethető gyökerei nem könnyítik meg a békefolyamat elősegítésén dolgozó, abban közvetítő, esetleg mediátori szerepet vállalók helyzetét. Az áldozatok számadatai mögött a konfliktus egyre mélyebb eszkalálódása húzódik, mely mindkét részről egyre élesedő radikalizálódásban testesül meg. Az általánosítás, a probléma gyors elemzése kapcsán ezt a konfliktust is veszélyezteti. Talán egyik gócpontra sem jellemző jobban az az ellentét, hogy aki az egyik félnek terrorista, az a másik oldalon szabadságharcos. Palesztinában és Izraelben a gyakran állami támogatást is élvező politikai indíttatású terrorizmus fenyegetése régóta a Közel-Kelet sajátja.⁶² A problémákra adott egyszerű válaszok és megoldási javaslatok alapvetően a jobboldali megközelítésre érvényesek. Az eszközökben azonban egyik fél sem válogat. A palesztin fegyveresek öngyilkos merényleteit az izraeli kormány véres akciók szervezésével és kivitelezésével torolja meg. Jeruzsálem a (fő)város négy világvallás szent helye, számos kultúra és nép találkozási pontja. Fővárosként való kisajátítása ürügyén további feszültségek kirobbanása várható. Közben jelentős demográfiai változáson megy keresztül a régió. Az izraeli születésszám jelentősen alulmarad a muszlim hagyományokat követő palesztin népességétől.

A konfliktus megoldására számtalan javaslat született az elmúlt évtizedekben, az azonban, ami mindkét fél számára elfogadható lenne, nem létezik. A konfliktus feloldásához kölcsönös megállapodásokon, kompromisszumok kialakításán és a felek egymás iránt tanúsított elfogadásán keresztül vezet az út. A javaslatok vizsgálatánál négy tényező sehogy sem kerülhető meg. A tényezők között fontossági sorrend nehezen, vagy egyáltalán nem állítható fel, együttes rendezésük a régió hosszútávú stabilitásának záloga. Ezek: Jeruzsálem jövője, a területmegosztás, illetve a határok kérdése, a menekültek helyzete és a vízmegosztás.⁶³

Lesz-e megoldás? Létezik-e olyan kiegyensúlyozott erő, aki felvállalja a békefolyamattal járó konfliktusok arányos kezelését, egyáltalán van-e olyan erő, akiben még nem ingott meg egyik érintett fél bizalma sem? Súlyos kérdések. Egy régió biztonsága függ a válaszoktól, amik azonban nagyon messzinek tűnnek a jelen bizonytalanságából.

⁶² Kis-Benedek 2016, 165.

⁶³ Kis-Benedek 2018, 185.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Announcement of Annapolis Conference 2007. november 20. (US Department of State)
Online: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2007/nov/95458.htm> (Letöltés: 2025. május 16.)
- Aziz Alghashian Saudi Arabia's diversified support for a two-state solution (Middle East Institute) 2024. december 20 <https://www.mei.edu/publications/saudi-arabias-diversified-support-two-state-solution> (Letöltés: 2025. március 1.)
- Background: The question of Palestine (UNCTAD) Online: <https://unctad.org/topic/palestinian-people/The-question-of-Palestine> (Letöltés: 2025. március 1.)
- Balfour Declaration 1917. november 2. (Yale Law School) <https://web.archive.org/web/20070704103803/http://www.yale.edu/lawweb/avalon/mideast/balfour.htm> (Letöltés: 2025. március 1.)
- British White Paper of 1939 on Palestine – English 2014. szeptember 8. Economic Cooperation Foundation – The Israeli and Palestinian conflict – An interactive database https://ecf.org.il/media_items/440 (Letöltés: 2025. április 21.)
- David Sacks Counter China's Belt and Road Initiative Work? 2023. szeptember 14. (Council on Foreign Relations) Online: <https://www.cfr.org/blog/will-us-plan-counter-chinas-belt-and-road-initiative-work> (Letöltés: 2025. május 16.)
- Despite the war in Gaza, talk of a two-state solution persists 2023. december 07. Dubai and Jerusalem (The Economist) <https://www.economist.com/briefing/2023/12/07/despite-the-war-in-gaza-talk-of-a-two-state-solution-persists> (Letöltés: 2025. április 21.)
- Dobos Károly A zsidó állam létrehozása a II. világháború után előadás (Rubicon) 2024. február 12. <https://www.youtube.com/watch?v=snYv7bcqdck> (Letöltés: 2025. március 1.)
- Douglas J. Faith Palestinians Can't Stand In the Way of Israel's Regional Integration 2020. szeptember 16. (Foreign Policy) <https://foreignpolicy.com/2020/09/16/palestinians-cant-stop-israel-new-ties-gulf-states-transform-region-normalization-deal-middle-east-trump/> (Letöltés: 2025. május 28.)
- Farah Najjar What is behind Bahrain's normalisation deal with Israel? 2020. szeptember 13. (Al Jazeera) <https://www.aljazeera.com/news/2020/9/13/what-is-behind-bahrains-normalisation-deal-with-israel-2> (Letöltés: 2025. május 16.)
- Geopolitical map of Israel (Worldmaps) Online: <https://www.worldmaps.info/Israel/> (Letöltés: 2025. május 14.)
- Is a two-state solution for Israel and Palestine possible?/Start here 2024 (Al Jazeera) English Online: <https://www.youtube.com/watch?v=tWJho-YV9FI> (Letöltés: 2025. március 20.)
- Isaszegi János 2015. *A 21. század élettérháborúi a földért, a vízért, az élelemért, a létezésért – Válságövezetek konfliktusai és háborúi*. Budapest: Gondolat Kiadói Kör Kft.

- Israel-Gaza war death toll: Live tracker 2025. március 18. (Al Jazeera)
<https://www.aljazeera.com/news/2025/3/18/gaza-tracker> (Letöltés: 2025. május 1.)
- Israel-Palestine conflict/Live updates 2025. május 1. Gaza death toll rises (Al Jazeera)
<https://www.aljazeera.com/news/liveblog/2025/5/1/live-aid-trucks-pile-up-at-gaza-border-israel-bombs-central-south-strip> (Letöltés: 2025. május 1.)
- Izrael – Palesztina, 60 éves konfliktusok (Best Documentary) Online:
https://www.youtube.com/watch?v=x_isZHaZjcU (Letöltés: 2025. március 1.)
- Kacskovics Mihály Béla Százezernél is többen tüntetnek Jeruzsálemben, összecsapásokra számít az izraeli rendőrség 2023. március 27. (HVG)
https://hvg.hu/vilag/20230327_izrael_igazsagugyi_reform_pp (Letöltés: 2025. március 1.)
- Kis-Benedek József 2016. *Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus*. Budapest: Zrínyi Kiadó.
- Kis-Benedek József 2018. *Katonai biztonság Marokkótól Iránig*. Budapest: Zrínyi Kiadó.
- Kis-Benedek József: Ez már jóval több, mint vallásháború 2025. április 3. (Index.hu)
<https://www.youtube.com/watch?v=JHQrRol0U6c> (Letöltés: 2025. május 16.)
- Kis-Benedek József: Nem marad el a megtorlás, a Hamász terrortámadásokra készülhet Izrael ellen 2025. március 19. (Híradó.hu) <https://hirado.hu/kulfold/cikk/2025/03/19/kis-benedek-jozsef-nem-marad-el-megtorlas-a-hamasz-terrortamadasokra-keszulhet-izrael-ellen> (Letöltés: 2025. május 16.)
- Lars Enarson The Truth About Palestine 2024. április 22. (Uncommon Church)
<https://www.youtube.com/watch?v=Qmsyv0SEWjE> (Letöltés: 2025. március 1.)
- Marshall, Tim 2016. *A földrajz fogságában*. Ford. Makovecz Benjámin, Budapest: Park Könyvkiadó.
- Mohammed Haddad and Alia Chugtai Israel-Palestine conflict: A brief history in maps and charts 2023. november 27. (Al Jazeera)
<https://www.aljazeera.com/news/2023/11/27/palestine-and-israel-brief-history-maps-and-charts> (Letöltés: 2025. április 21.)
- Mohammed Haddad and Marium Ali Ten maps to understand the occupied West Bank 2024. szeptember 16. (Al Jazeera) <https://www.aljazeera.com/news/2024/9/16/ten-maps-to-understand-the-occupied-west-bank> (Letöltés: 2025. április 21.)
- N. Rózsa Erzsébet 2025. „Trump gázai terve durván kiveri a biztosítékot” Klasszis podcast N. Rózsa Erzsébettel 2025. február 13. (Klasszis Média)
<https://www.youtube.com/watch?v=wqWV6O6iHPY> (Letöltés: 2025. március 1.)
- Németh Árpád A PFSZ-től a Hamászig: Izrael és a Hamász háborújának legfontosabb szereplői és előzményei 2023. október 18. (Euronews)
<https://hu.euronews.com/2023/10/18/pfsz-hamasz-izrael-haboru-szereplok-elozmenyek> (Letöltés: 2025. március 1.)
- Netanjahu: Elkezdjük, Izrael győzni fog! 2023. október 10. (Magyar Nemzet)
<https://magyarnemzet.hu/kulfold/2023/10/netanjahu-elkezdtuk-izrael-gyozni-fog> (Letöltés: 2025. április 21.)

- Nurit Johanan Fresh demonstration against Hamas rule reported in northern Gaza 2025. április 27. (The Times of Israel) https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/fresh-demonstrations-against-hamas-rule-reported-in-northern-gaza/ (Letöltés: 2025. május 1.)
- Resolution 181 (II). Future government of Palestine 1947. november 29. (UN) Online: https://unispal.un.org/pdfs/7F0AF2BD897689B785256C330061D253.pdf?_gl=1*1ciae0p*_ga*MTIxNTk3MjQ1Ni4xNzQ2MTA3NDQy*_ga_TK9BQL5X7Z*czE3NDczMjQwMTUkbzIkZzEkdDE3NDczMjQyNDAkajAkBDaKaDA.*_ga_SCSJZ3XC0L*czE3NDczMjQwMTUkbzIkZzEkdDE3NDczMjQyNDAkajAkBDaKaDA. (Letöltés: 2025. május 15.)
- Resolution 242 (1967) 1967. november 22. (UN) <https://digitallibrary.un.org/record/90717?v=pdf> (Letöltés: 2025. május 15.)
- Resolution 338 (1973) 1973. október 22. (UN) Online: <https://digitallibrary.un.org/record/93466?v=pdf> (Letöltés: 2025. május 15.)
- Situation in the State of Palestine: ICC Pre-Trial Chamber I rejects the State of Israel's challenges to jurisdiction and issues warrants of arrest for Benjamin Netanyahu and Yoav Gallant 2024. november 21 (ICC) Online: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-state-palestine-icc-pre-trial-chamber-i-rejects-state-israels-challenges> (Letöltés: 2025. május 16.)
- Szalai Máté – Wagner Péter: Ábrahám megállapodások 2020 Külügyi és Külgazdasági Intézet Online: <https://hiia.hu/wp-content/uploads/2020/10/KKIElemzesek.E-2020.84-1.pdf> (Letöltés: 2025. május 16.)
- The Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements 2001. november 29. (BBC News) http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/middle_east/israel_and_the_palestinians/key_documents/1682727.stm (Letöltés: 2025. május 15.)
- The Hebron Protocol 1997. (UN) Online: <https://www.jstor.org/stable/2538174> (Letöltés: 2025. május 15.)
- The Palestinians Historic Compromise VS Trump's Plan 2020 State of Palestine Palestine Liberation Organization Negotiations Affairs Department Maps Online: <https://www.nad.ps/en/publication-resources/maps/palestinians-historic-compromise-vs-trumps-plan> (Letöltés: 2025. március 1.)
- The Sykes-Picot agreement 2001. november 29. http://news.bbc.co.uk/1/hi/in_depth/middle_east/2001/israel_and_the_palestinians/key_documents/1681362.stm (Letöltés: 2025. április 21.)
- The Wye River Memorandum 1998. október 23. (UN) Online: <https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2024/05/il20ps981023the20wye20river20memorandum.pdf> (Letöltés: 2025. május 15.)
- Tóth Gergely Az izraeli hadsereg jelentése elismerte, hogy súlyos hibák vezettek az október 7-i terrortámadáshoz 2025. február 28. (Telex) <https://telex.hu/kulfold/2025/02/28/izrael-oktober-7-terrortamadas-tanulsagok-jelentes-idf-hamasz> (Letöltés: 2025. március 1.)

- Tóth Gergely Mit jelent, hogy három európai ország is el fogja ismerni a palesztin államot? 2024. május 23. (Telex) <https://telex.hu/kulfold/2024/05/23/palesztin-allam-elismeres-ketallami-megoldas-europa-izrael-gaza-ciszjordania> (Letöltés: 2025. március 1.)
- Trude Strand The Hawaii of Israel: How Trump legitimised a longstanding Israeli vision 2025. április 20. (Al Jazeera) <https://www.aljazeera.com/opinions/2025/4/20/the-hawaii-of-israel-how-trump-legitimised-a-longstanding-israeli-vision> (Letöltés: 2025. április 21.)
- Two-state solution Israeli-Palestinian history (The Editors of Encyclopaedia Britannica) Online: <https://www.britannica.com/topic/two-state-solution> (Letöltés: 2025. április 19.)
- Which countries recognise Palestine in 2024? 2024. november 29.(Al Jazeera Labs) <https://www.aljazeera.com/news/2024/11/29/which-countries-recognise-palestine-in-2024> (Letöltés: 2025. május 20.)
- Zsíros Egon A palesztin államiság elszalasztott lehetőségei (Neokohn) 2021. december 28. <https://neokohn.hu/2021/12/28/a-palesztin-allamisag-elszalasztott-lehetosegei/> (Letöltés: 2025. április 21.)